

Laimo liga: daugėja sergančiųjų ar tariamai sergančiųjų?

Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro (ULAC) duomenimis, per pirmąjį šių metų pusmetį (sausio–birželio mėnesiais) Laimo liga susirgo 559 žmonės (258 vyrai, 301 moteris), iš kurių 16 buvo paguldyti į stacionarą. Pernai per tą patį laikotarpį stebėtas panašus sergamumas: 2019 metų sausio–birželio mėnesiais užregistruoti 542 Laimo ligos atvejai, hospitalizuoti 22 pacientai. Specialistams Laimo ligą diagnozuoti dažniausiai nėra sudėtinga. Problemų kyla, kai diagnozę nusistato pats žmogus, nes kraujo tyrimas rodo antikūnų prieš Laimo boreliozę buvimą. Atlikti kraujo tyrimus iš karto po erkės įkandimo, o ir pačią erkę nešti tirti skatina įvairios laboratorijos. Ar po erkės įsisiurbimo reikia kuo skubiau atlikti tyrimus? Ar tyrimai būtini Laimo ligai diagnozuoti? Kaip šiandien gydoma ši liga ir ką apie ją turėtų pasakyti šeimos gydytojai?

Kalbamės su Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Infekcinių ligų klinikos vadove prof. dr. Aukse Mickiene.

Ar dažnai tenka susidurti su klausimais apie Laimo ligą?

Tikrai taip. Susidurti tenka dažnai. Visus ligonius suskirstyčiau į 2 grupes: viena – žmonės, kurie tikrai serga Laimo liga, kita – tariamai Laimo liga sergantys ligoniai, t. y. žmonės, kurie, specialistų infektologų nuomone, nesergera Laimo liga, tačiau patys yra įsitikinę priešingai. Ši antroji grupė ir sudaro daugiausiai problemų.

Visada geriau apie ligą kuo daugiau žinoti, apsisaugoti, bet nesusirgti. Kokia yra Laimo ligos profilaktika einant į mišką?

Didžiausia tikimybė pasigauti erkę yra miške, tačiau visi puikiai žino, kad erkės yra plačiai paplitusios. Vadinašis, ir miesto parkai, ir apžėlę kiemai gali būti ta vieta, kur žmogaus tykos erkės. Erkę į namus gali parnešti ir naminis augintinis.

Skiepijimo nuo Laimo ligos nėra, todėl veiksmingiausia profilaktika einant į mišką yra tinkama apranga. Geriau, jeigu ji bus šviesi, taip lengviau pamatyti ropojančią erkę. Neturėtų būti atvirų kūno vietų, būtinas galvos apdangalas. Grįžę iš mišto turėtume gerai apžiūrėti drabužius, nusiprausti po dušu ir apžiūrėti kūną. Kodėl tai svarbu padaryti iš karto, tik parėjus iš miško? Todėl, kad Laimo ligos atveju svarbus ankstyvas erkių pašalinimas: kuo anksčiau ištrauksite įsiseigusią erkę, tuo mažesnė tikimybė, kad ji žmogų užkrės, net

jeigu ir turės Laimo boreliozės sukėlėjų. Erkinio encefalito atveju ankstyvas erkės ištraukimas nuo ligos neapsaugo, nes virusas perduodamas betarpiškai, tik erkei įsisiurbus. Laimo ligos atveju erkė sukėlėjus sušvirkščia daug vėliau – kad užkrėsta erkė užkrėstų žmogų, reikia, kad ji išbūtų įsisegusi ilgiau nei 1–2 paras. Todėl ankstyvas erkės ištraukimas yra labai prasmingas, nes gali apsaugoti nuo ligos.

Ką daryti, jei erkė įsisiurbė? Kaip tinkamai ją ištraukti?

Kadangi, kaip minėjau, svarbu erkę aptikti ir ištraukti kuo anksčiau, reikėtų tai daryti patiems. Kaip taisyklingai ištraukti, manau, kad žino visi. Noriu pabrėžti, kad nereikia erkės dusinti ir tepti aliejais ar kitais riebalais. Reikia suimti erkę kuo arčiau straubliuko, stengtis nesuspausti, nesutraiškyti, ištraukti staigiu judėsiu ir dezinfekuoti įkandimo vietą.

Ką daryti, jeigu nepavyko ištraukti visos erkės?

Jeigu straubliukas ar kita dalis erkės liko odoje, nieko daryti nereikia. Nereikia krapštyti ir draskyti odos, bandant ištraukti likusią dalį. Paprastai ji pati pasišalina, kaip rakštis, įstrigusi odoje. Į gydytojus reikia kreiptis, jeigu oda ima pūliuoti ar žaizdelė negyja. Nereikėtų baimintis, kad dėl likusios erkės dalies lieka ir užkrėtimo rizika. Užkrėtimo pavojus nėra, nes visi parazitai – tiek virusai, tiek bakterijos –

yra erkės kūnelyje. Jeigu galvutė nuimta, kūnelis pašalintas, tai vien tik geluonys užkrato nesuleis.

Tenka girdėti įvairių nuomonių dėl būtinumo tirti erkės. Vieni teigia, kad erkės reikia nešti tirti, kiti – kad tikrai ne, nes tai visiškai nereikalingas tyrimas. Kokios yra rekomendacijos?

Tikrai nereikia erkės niekur vežti ir tirti. Erkės tiriamos tik mokslo tikslais, kai vykdomi moksliniai tyrimai. Tai visai neprasminga klinikinėje praktikoje ir realiame gyvenime. Net jeigu ir įvyks taip, kad įsisiurbis užkrėsta erkė, tai dar nereiškia, kad ji spės užkrėsti žmogų. Erkių tyrimas nėra įrašytas į jokių standartus ar rekomendacijas.

Kodėl tuomet laboratorijos kviečia atnešti ir erkę, ir patiems išsitiirti?

Tai jau kita medalio pusė, kurią man sunku komentuoti. Geriausia būtų paklausti pačių laboratorijos darbuotojų. Galiau komentuoti tik iš specialisto, t. y. infektologo, pozicijos, atsižvelgdama į tarptautinius standartus, kuriuose teigiama, kad nei erkės, nei žmogaus iš karto po įkandimo tirti nereikia.

Kraujo tyrimai, net ir tada, kai atsiranda paraudimas, netikslingi, nes labai gerai žinoma, kad kraujas į sukėlėjus antikūnais sureaguoja vėliau. Tik maždaug 20–30 proc. pacientų paraudimo stadijoje galima aptikti antikūnų kraujyje. Taigi daug didesnė tikimybė (apie 70 proc.), kad antikūnų nerasime negu, kad rasime. Remiantis visais tarptautiniais standartais, pirma Laimo ligos stadija, kai pasireiškia odos eritema, nustatoma tik įvertinus klinikinį požymius. Jeigu atsiranda paraudimas ir jis panašus į Laimo ligą, gydytojas paskiria vaistų ligai gydyti.

Kada tuomet reikia atlikti tyrimus?

Jokie kraujo tyrimai neturėtų būti atliekami nei po erkės įkandimo, nei pasireiškus odos paraudimui. Pasireiškus kitai stadijai, kitai Laimo ligos formai – išsivysto nervų sistemos, sąnarių ar širdies pažeidimai, kuriuos gali diagnozuoti tik gydytojas. Tada ir reikalingi išsamūs tyrimai. Tačiau tik specialistas nustato, kokie tyrimai būtini. Žmogus turi tik stebėti savo savijautą ir laiku kreiptis į specialistą.

Dažniausiai, apie 80 proc. atveju, nustatoma eritema, t. y. pirma Laimo ligos stadija. Retesniais atvejais žmogus gali skųstis sąnarių skausmu, jie patinsta, parausta, iškrūpsta, taip pat gali varginti radikulitas, *perkreipti* veidą. Tuomet gydytojui būtina pasakyti, kad buvo įkandusi erkė, ir jis nuspręs, ar klinika panaši į Laimo ligą, ar ne. Jeigu panaši, tuomet paskirs ir visus būtinus tyrimus.

Laboratorijos kviečia atlikti polimerazės grandininės reakcijos (PGR) tyrimus po erkės įkandimo. Ar jie tikslesni? Kada juos reikėtų atlikti?

PGR yra metodas, kuris leidžia aptikti įvairių ligų sukėlėjų genetinę medžiagą. Laimo ligos atveju – tai nišinis tyrimas, kurio gali prireikti labai retai, esant išskirtinėms aplinkybėms.

Laimo ligos atveju šis tyrimas išimtis, o ne taisyklė. Diagnozuojant Laimo ligą, dažniausiai jo atlikti nereikia.

Iš šeimos gydytojų tenka išgirsti, kad, įkandus erkei, profilaktiškai reikėtų skirti doksicikliną?

Tokios rekomendacijos nėra. Kažkada Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo svarstoma skirti doksicikliną profilaktiškai, tačiau tik tada, jei pacientas atitinka labai daug sąlygų, pavyzdžiui, įkando būtent tos rūšies erkė, toje vietovėje erkių infektuotumas yra labai didelis, erkė kūne išbuvo tam tikrą valandų skaičių, kt. Žodžiu, šiandien tarptautinių organizacijų rekomendacijų skirti doksicikliną profilaktiškai nėra.

Ką daryti, jeigu įkandimo vieta vis dėlto paraudo?

Po erkės įsisiurbimo maždaug 1–1,5 mėnesio reikia stebėti odą ir bendrą savijautą. Jeigu įsiurbimo vieta parausta, paraudimas didėja, plečiasi, reikia kreiptis į gydytoją, kuris apžiūrės, išsiklausinės ir nustatys ligą. Žmogus gali kreiptis į šeimos, infekcinių ligų ar odos ligų gydytoją. Visi šie specialistai turi kompetencijų atpažinti ir gydyti pirmą Laimo ligos stadiją – žiedinę eritemą. Šeimos ar odos gydytojui kilus abejonių dėl diagnozės, pacientas siunčiamas konsultuotis su infektologu.

Ką daryti, jeigu abejojama, ar tai yra migruojančioji eritema? Ar tyrimai gali tai patikslinti? Ar jų rezultatas turi įtakos antibiotikams paskirti?

Tokiu atveju ir reikalinga specialisto konsultacija. Įvertinęs visas aplinkybes, jis nustatys arba atmes Laimo ligos diagnozę. Specialistas atsižvelgs į tai, koks metų sezonas ir ar erkė galėjo būti užkrėsta, kur yra įkandimo vieta, kaip atrodo paraudimas, kiek laiko erkė išbuvo odoje, diferencijuos kitas paraudimo priežastis. Tada nuspręs, ar verta atlikti serologinius tyrimus, skirti antibiotikų, o galbūt verta rinktis stebėjimo taktiką ar ieškoti kitos priežasties.

Kokie yra kitų Laimo ligos stadijų simptomai?

Kartais žmonės kartu su paraudimu skundžiasi sąnarių skausmais, bendrais infekcijos požymiais. Tačiau dažniausiai pirma ligos stadija – vien paraudimas be kitų simptomų. Ši ligos stadija visiškai pagydoma, jokių padarinių nepalieka ir į tolesnes stadijas nepereina.

Svarbu žinoti, kad maždaug 20 proc. pacientų, t. y. kas penktam, paraudimo gali visiškai nebūti. Erkė sušvirkščia užkratą, bet vietškai jis odos uždegimo nesukelia. Tačiau infekcija su krauju nukeliauja į nervų sistemą ir sukelia jos pažeidimų. Tada žmogus iš karto kreipiasi dėl nervų sistemos pažeidimų ir apie jokių odos paraudimus nė neužsimena. Todėl reikia žinoti antrinius Laimo ligos požymius. Praktikoje tokie pacientai dažnai pirmiausia patenka pas šeimos gydytoją ar neurologą. Priminsiu, kad dažniausi antros Laimo ligos stadijos simptomai yra veido paralyžius arba labai stiprūs naktiniai radikulitiniai skausmai. Tai 2 pagrindiniai požymiai. Kūno temperatūra paprastai nebūna pakilusi arba pakyla labai

nedaug. Taigi Laimo ligą galima įtarti, jei vargina į radikalią panašūs skausmai, ypač stiprėjantys naktį, nepraeinantys nuo standartinių vaistų nuo uždegimo arba jei pasireiškia veido paralyžius.

Ar galimi tokie simptomai kaip kojų tirpimas, artralgi- ja, nuovargis, silpnumas?

Šie netipiniai simptomai dar vadinami pilkaja zona. Jie labai retai būna susiję su Laimo liga. Dažniausiai tai yra vadinamosios pseudo Laimo ligos požymiai. Ligoniai, kurie vardija šiuos simptomus, yra patys sudėtingiausi, nes jiems nustatyti diagnozę yra sunku. Tai gali tik specialistas infektologas, sudėliojęs visus už ir prieš, t. y. pagal kriterijus atmetimo būdu.

Dažniausiai tokie simptomai kaip kojų tirpimas, artralgi- ja, nuovargis, silpnumas kalba apie kitą ligą, kurią ir turėtume bandyti nustatyti. Šiuo atveju iš pradžių reikėtų ieškoti kitų ligų, o ne Laimo ligos. Tik nenustačius kitų ligų, pagalvoti, kad galbūt žmogus serga Laimo liga. Bet ne priešingai – neįtarti pirmiausia Laimo ligos.

Šie ligoniai yra sudėtingi, nes labai lengva nueiti netei- singu keliu, ypač kliaujantis kraujo tyrimais. Žmonės labai mėgsta atlikti tyrimus. Radę antikūnų, jie būna įsitikinę, kad tikrai serga Laimo liga. Čia ir prasideda visos problemos. Reikia nepamiršti, kad kraujo tyrimai tik parodo, kad žmogus buvo susidūręs su Laimo ligos sukėlėjais. Daugiau kaip prieš 10 metų mūsų klinikoje buvo atliktas didelės apimties popu- liacijos tyrimas. Jo rezultatai parodė, kad Lietuvoje, Kauno regione, maždaug 20 proc. suaugusiųjų, t. y. kas penktas, turi Laimo ligos antikūnų, nors niekada nesirgo šia liga. Tarp vy- resnių kaip 50–60 metų žmonių vos ne 40 proc. atvejų buvo aptikti antikūnai prieš Laimo ligos sukėlėją. Taigi kraujo tyri- mas tik atspindi, kaip stipriai šie sukėlėjai paplitę.

Svarbu nepamiršti sąvokų – *persirgęs Laimo liga ir susidū- ręs su užkratu*. Jeigu žmogus neturėjo jokių simptomų, kal- bėti, kad jis persirgo liga, yra neteisinga. Šiuo atveju žmogus buvo susitikęs su šia infekcija. Juk žmogus užsikrečia įvairio- mis infekcijomis, tačiau nebūtinai kiekvienu atveju suserga.

Nustatant Laimo ligą, reikia kliautis ne antikūnais kraujy- je, o simptomų visuma, specialisto konsultacija, visų aplin- kybių nustatymu ir kitų ligų atmetimu. Tai gydytojui turėtų perteikti ir pacientams. Galbūt šiandien tai suprasti lengviau, nes analogiška yra su COVID-19. Juk nemažai žmonių CO- VID-19 liga nesukelia jokių simptomų.

Kitas svarbus dalykas – net jeigu žmogus ir turi Laimo ligos antikūnų, nes sirgo šia liga, tai nereiškia, kad jis yra ap- saugotas ir negali pakartotinai susirgti. Šios ligos diagnostika iš tiesų yra sudėtinga, pats žmogus jos nusistatyti negali.

Ką daryti, jei nustatomi imunoglobulino G ir imunoglo- bulino M antikūnai kraujyje ir yra netipinių simptomų?

Kreiptis į gydytoją infektologą, kuris nuspręs, ką dary- ti – galvoti apie Laimo ligą ar ieškoti kitų ligų. Dažniausiai Laimo ligą reikia atskirti nuo reumatinių, neurologinių ligų. Kartais, kai visos somatinės ligos atmettos, žmogus gali sirgti ir psichikos sutrikimais.

Ar lėtiniai Laimo ligos simptomai gali tęstis visą gyve- nimą? Ar jie nebepagydomi?

Tokiu atveju kalbama apie trečios stadijos lėtinę Laimo ligą, kai žmogui objektyviai nustatomi ligos požymiai – ner- vų, sąnarių pažeidimai. Svarbu, kad simptomai yra objektyvūs. Jeigu pažeista nervų sistema – žmogui gali būti paralyžuotos galūnės, jis negalės paeiti, užlipti laiptais arba gali varginti šla- pimo nelaikymas, sutrikti regėjimas, pan. Jeigu pažeisti sąna- riai – stebimas pasikartojantis sąnarių patinimas, paraudimas, išsivysto deformacijos. Tai labai retos Laimo ligos formos. Jas nustatyti ar atmesti gali tik specialistas infektologas.

Kartais bendras nuovargis, sąnarių maudimas ar kiti simp- tomai gali likti ir persirgus Laimo liga. Šiandien Laimo ligos liekamieji simptomai yra mokslinių tyrimų objektas. Kol kas sunku tiksliai atsakyti į klausimą, ar jie lieka po ligos, kaip dažnai, kokio sunkumo, ar yra sukelti kitų priežasčių.

Kiek laiko gydoma Laimo liga?

Laimo liga, atsižvelgiant į stadiją ir pažeidimą, gydoma nuo 2 iki 3 savaičių. Pirmą ir antrą ligos stadijos visiškai iš- gydamos. Trečia stadija yra blogos prognozės, tačiau ji, kaip minėjau, nustatoma labai retai.

Dažnai po antibiotikų kurso gydytojai kartoja sero- loginius tyrimus. Ar tai teisinga? Ar, remiantis tyrimais, galima nuspręsti apie pasveikimą bei gydymo kartojimo poreikį?

Tikrai neteisinga. Jokiose tarptautinėse gairėse tokių tyri- mų atlikti nerekomenduojama, tam nėra jokių įrodymų. Nei pasveikimo, nei gydymo kartojimo poreikio serologinių tyri- mų rezultatai neparodo.

Kuo ši liga yra ypatinga: tuo, kad, kai neaišku, kuo žmogus serga, dažnai pradedama ieškoti Laimo ligos?

Tai ir yra didžiausia klaida, nes Laimo liga turi savo tipi- nę išraišką. Netipiniai požymiai būna labai reti. Kai neaišku, kuo serga žmogus, pirmiausia rekomenduojame ieškoti kitų ligų, o ne Laimo. Tik atmetus visas kitas ligas, kreiptis į patyrusį specialistą, kuris apžiūrės ir įvertins, ar žmogus serga Laimo liga, bet nepradėti nuo Laimo ligos diagnozavimo. Pradėjus ieškoti Laimo ligos, visada atliekamas kraujo tyrimas, tada dažnai randama antikūnų ir nueinama neteisingu keliu.

Kokių dar klausimų jums užduodama apie Laimo ligą?

Šiandien Laimo ligos laboratorinės diagnostikos galimy- bės yra nedėkingos ir netenkina nei gydytojų, nei pacientų. Laboratorinė diagnostika yra sudėtinga, ji tobulinama, ieško- ma būdų, metodų, kurie būtų specifiskesni Laimo ligai.

*Dėkojame už pokalbį
Kalbėjosi Natalija Voronaja*